

3. Марусенко Р.І. Деякі особливості правової регламентації земельних сервітутів у США / Р.І. Марусенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2005. – № 65-66. – С. 35-38.
4. Гражданское и торговое право капиталистических государств / [отв. ред. к.ю.н, доц. Е.А. Васильев]. – [3-е изд., перер. и доп.]. – М.: Международные отношения, 1993. – 548 с.
5. Петраковська О.С. Огляд світового досвіду становлення права сервітуту / О.С. Петраковська, Ю.М. Гузченко // Містобудування та територіальне планування. – 2004. – Вип. 18. – С. 52-58.
6. Підопригора О.А. Основи римського приватного права: підручник [для студентів юрид. вузів та факультетів] / О.А. Підопригора. – К.: Вентурі, 1997. – 336 с.
7. Розновська С.Б. Зарубіжний досвід щодо правового режиму земельної ділянок і розташованого на ній нерухомого майна / С.Б. Розновська // Часопис Київського університету права. – 2009. – №4. – С. 276-280.
8. Чиж Ю.В. Зарубіжний досвід правового регулювання орендно-земельних відносин / Ю.В. Чиж // Митна справа. – 2011. – Частина 2. – № 4(76). – С. 319-324.
9. Гражданское уложение Германии: вводный закон к Гражданскому уложению / [пер. с нем. / науч. ред.: Елисеев Н.Г., Маковский А.Л., Яковлева Т.Ф.; введ.: Бергманн В.]. – 3-е изд., [перераб. и доп.]. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 850 с.
10. Земельний кодекс України: за станом на 07 листопада 2012 року // Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К.: Голос України, 2012. – № 209.
11. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: Державні будівельні норми України 360-92**. – Офіц.вид.-Держбуд України. – К.: Державний комітет України у справах містобудування і архітектури, 2002. – 128 с.
12. Право пользования чужим земельным участком / [переводческое общество «Осип Непея»] // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://osip-nepeya.ru/publications/uk-legal-system/land-law/item/101-uk-land-profit-a-prendre-in-gross>.
13. Гражданский кодекс штата Калифорния 1872 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://constitutions.ru/archives/7705/2>. – Назва з екрану.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

УДК 347.42: 338.46

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Славова О.Г., аспірант

Запорізький національний університет

Статтю присвячено дослідженню окремих особливостей регулювання туристичних відносин за допомогою договору про надання туристичних послуг. Зокрема, автор робить висновок щодо доцільності законодавчого закріплення дефініції «договір про надання туристичних послуг» замість дефініції «договір на туристичне обслуговування».

Ключові слова: договір, туристичні послуги, туристичне обслуговування, туризм, турист, туроператор.

Славова А.Г. ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И СУЩНОСТЬ ДОГОВОРА О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена исследованию отдельных особенностей регулирования туристических отношений при помощи договора о предоставлении туристических услуг. Так, автор делает вывод о целесообразности законодательного закрепления дефиниции «договор о предоставлении туристических услуг» вместо дефиниции «договор на туристическое обслуживание».

Ключевые слова: договор, туристические услуги, туристическое обслуживание, туризм, турист, туроператор.

Slavova A.G. THE LEGAL NATURE AND ESSENCE OF A CONTRACT OF TOURIST SERVICES / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article touches upon the problems of individual adjustment features of tourist relations by the contract for the provision of travel services. Thus, the author stresses on the feasibility of legislative consolidation definition of "contract for the provision of travel services" instead of the definition of "contract for travel operation".

In recent decades, the scope of tourism is booming and is gradually becoming one of the leading sectors of the world economy, which capitalization is measured by billions of dollars.

Despite the rapid progress of tourism, a unified approach to the definition of the terms "tourism" and "tourist" doesn't still exist. Thus, the first signs of tourism were presented by the Committee of Experts on Statistics League of Nations in 1937. In particular, the tourist was recommended to consider a person, who is characterized by the following properties: movement, sojourn in a particular place, the lack of connection with the labor and earnings.

In subsequent years, the problem of the definition of "tourism" was discussed at meetings of the International Union of Official Travel Organizations (Dublin, 1950, London, 1957), the UN Conference on International Tourism and travels (Rome, 1963), the Congress of the World Trade Organization (Manila, 1980), Interparliamentary Conference on Tourism (The Hague, 1989).

Nowadays it is internationally widely used a definition, developed by the International Conference on Statistics travels and tourism (Ottawa, 1991) and approved by the UN Statistical Commission, according to which tourist is a visitor, a person who travels and performs stay in places located outside its usual environment for not more than 12 months for any purpose other than the implementation of activities paid from sources in place that is visited.

The most effective legal way to regulate complex relationships that arise in the provision and consumption of tourist services is appropriate contract for travel services. The legal nature of the contract for travel services has conceptual meaning either in theoretical or in practical aspect. The way the agreement is qualified, determines the application of special rules of civil law. Precise classification allows to determine the role and place of contract for travel services in the system of contracts, and and due to this – to work out common approaches to their regulation, especially when there is no special rule.

According to the Law of Ukraine "On Tourism" the contract for travel services is the agreement, under which it is given a complex of tourist services. The excursion services contract and hotel services contract are also related to the travel contract.

According to Art. 20 of the Law of Ukraine "On Tourism" contract for travel services is a contract under which one party (the tour operator, travel agent) for a set fee contract undertakes to provide upon request of the other party (the tourist) complex of tourist services (tourist product). The general provisions of the service contract are applied to contract for travel services, unless otherwise provided by law and does not contradict the essence of commitment.

Analyzing the current legal definition of contract for travel services, we can conclude that the legislature did not clearly delineated the concept of «travel operation» and «travel services». The operation is the general category, which is used to describe the activities to meet the diverse needs of citizens. Through these activities, organizations provide services that perform work, sell goods. Thus, the term «travel operation» is broader than the concept of «travel service» (the latter is part of the first). And since the contract for travel services executes only one obligation, whereby the Contractor shall provide the full range of tourist services in transportation, accommodation, etc., to determine the action to meet the needs of tourists, it is appropriate to use the term «travel services» instead of «services of tourist operation». So the agreement that draws relationships to provide the tourist with travel services should be called the contract for travel services.

Key words: contract, travel services, travel operation, tourism, tourist, tour operator.

Протягом останніх десятиліть сфера надання туристичних послуг бурхливо розвивається та поступово перетворюється на одну з провідних галузей світової економіки, капіталізація якої вимірюється мільярдами доларів.

Незважаючи на стрімкий розвиток туризму, єдиного підходу до визначення понять «туризм» та «турист» досі не існує. Так, вперше ознаки туризму були наведені Комітетом експертів з питань статистики Ліги Націй у 1937 році. Зокрема, туристом було рекомендовано вважати особу, якій притаманні наступні властивості: пересування, тимчасове перебування у визначеному місці, відсутність зв'язку з трудом та заробітком.

У наступні роки проблема дефініції «туризму» обговорювалася на нарадах Міжнародної спілки офіційних туристичних організацій (Дублін, 1950 р.; Лондон, 1957 р.), на конференції ООН з міжнародного туризму та мандрівок (Рим, 1963 р.), конгресі Всесвітньої організації торгівлі (Маніла, 1980 р.), Міжпарламентській конференції з туризму (Гаага, 1989 р.).

Так, у Манільській декларації зі світового туризму туризм визначається як діяльність, що має важливе значення в житті народів унаслідок безпосереднього впливу на соціальну, культурну, освітню та економічну галузь життя держав та їх міжнародних відносин [1, 100].

У Гаазькій декларації відзначається, що «туризм став явищем, яке увійшло в наші дні у повсякденне життя мільйонів людей та:

- а) включає всі вільні пересування людей від їх місця проживання та роботи, а також сферу послуг, створену для задоволення потреб, що виникають у результаті цих переміщень;
- б) являє собою вид діяльності, що має важливе значення для життя людей та сучасних суспільств, перетворився у важливу форму використання вільного часу окремих осіб та основний засіб міжособистісних зв'язків та політичних, економічних й культурних контактів, що стали необхідними в результаті інтернаціоналізації всіх секторів життя націй;
- в) повинен стосуватися кожного. Він є одночасно наслідком та вирішальним фактором якості життя у сучасному суспільстві. Тому парламентам та урядам слід приділяти все більш активну увагу туризму з метою забезпечення його розвитку в гармонічному зв'язку із забезпеченням інших основних потреб та видів діяльності суспільства» [1, 102].

За визначенням Міжнародної академії туризму (Монте-Карло, Монако), туризм являє собою спільне поняття для всіх форм тимчасового виїзду людей з місця постійного проживання в оздоровчих цілях та/або для задоволення пізнавальних інтересів у вільний час або в професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування.

На сьогоднішній день у міжнародній практиці широко використовується визначення, розроблене Міжнародною конференцією зі статистики мандрівок й туризму (Оттава, 1991 р.) та схвалене Статистичною комісією ООН, відповідно до якого турист – це відвідувач, тобто особа, яка мандрує та здійснює перебування у місцях, що розташовані поза межами її звичайного середовища, на строк не більше 12 місяців з будь-якою метою, окрім здійснення діяльності, що оплачується з джерел у місці, яке відвідується [2].

Відповідно до ст.1 чинного Закону України «Про туризм» від 15.09.1995 р. туризмом визнається тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [3]. Відповідно, туристом визнається особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з незабороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін.

Крім наведених вище нормативних дефініцій існує безліч доктринальних визначень досліджуваного поняття. Так, Н.С. Барчукова пропонує вважати туризмом «поїздки з туристичними цілями за межі країни постійного проживання. Це система мандрівок, що здійснюється на підставі міжнародних договорів із врахуванням чинних міжнародних звичаїв» [4, 7]. А О.О. Бейдик називає туризм формою масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [5, 19].

Таким чином, туризм у сучасному світі являє собою багатогранне явище, що включає в себе економічні, соціальні, культурологічні та інші аспекти, які тісно переплітаються між собою.

У той же час, неповнота та суперечливість правових норм, що регулюють поведінку учасників відносин у сфері туризму, недостатня розробка понятійного апарату, а в окремих випадках й відсутність правового регулювання, на практиці створюють серйозні перешкоди на шляху розробки й застосування правових засобів захисту прав громадян на відпочинок, веде до порушення прав споживачів-туристів як найбільш вразливих учасників відповідних відносин.

Найбільш ефективним правовим засобом регулювання комплексу відносин, що виникають у процесі надання та споживання туристичних послуг є відповідний договір про надання туристичних послуг. Правова природа договору про надання туристичних послуг має концептуальне значення як у теоретичному, так й у практичному плані. Від того, як договір буде кваліфіковано, залежить застосування тих чи інших спеціальних норм цивільного права. Чітка кваліфікація дозволяє визначити роль і місце договору про надання туристичних послуг у системі договорів, а через це й загальні підходи до їх регулювання, особливо в тому випадку, коли спеціальна норма відсутня.

Слід зазначити, що у вітчизняній правовій доктрині проблемам договору про надання туристичних послуг приділено недостатню увагу. Так, у роботах М.М. Агаркова, С.С. Алексєєва, Б.С. Антимонова, Ю.Г. Басіна, М.І. Брагинського, С.М. Братуся, В.В. Вітрянського, О.С. Іоффе, О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, І.Б. Новицького, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневича, Р.Б. Шишки на фундаментальному рівні проаналізовано загальну конструкцію договорів про надання послуг. Крім того, у 2002 р. Серьогін О.Ю. захистив кандидатську дисертацію на тему «Правове регулювання міжнародних туристичних відносин». Проте спеціального наукового дослідження договору про надання туристичних послуг наразі немає.

Дещо більшу увагу проблемам договірної регулювання туристичних відносин приділяють російські автори. Так, у 2001 р. було захищено кандидатську дисертацію під назвою «Договір про надання туристських послуг у цивільному праві Росії» під авторством Сірик Н.В., а 2006 року Соловйов С.Л. захистив кандидатську дисертацію на тему «Договір відплатного надання послуг у сфері туристичного обслуговування». Деякі аспекти цивільно-правового регулювання туристичної діяльності були досліджені також у роботах А.П. Іванова, В.М. Лебедєва, Є.Л. Писаревського, Л.В. Щеннікової. Аналізу захисту прав туристів, як споживачів туристичних послуг присвячені роботи Т.Л. Левшиної, Я.Е. Парця, А.Е. Шерстобітова.

Треба наголосити, що договір про надання туристичних послуг не має загальноприйнятого найменування в міжнародній практиці та торгівлі. Єдиним міжнародним нормативно-правовим актом, що містить уніфіковані норми, присвячені досліджуваному договору, є Міжнародна конвенція з контракту на мандрівку, що була прийнята в 1970 році, але не набула чинності. У Конвенції використовується поняття «організований контракт на мандрівку», яке означає будь-який контракт, у відповідності з яким одна особа, що виступає від свого імені, зобов'язується надати іншій особі комплекс послуг за єдиною ціною. Аналогічне визначення досліджуваного договору містить §651 Германського цивільного уложення. У деяких законодавчих актах договір між туристом та організатором мандрівки не має певного найменування. Наприклад, у Директиві Євросоюзу № 90/314 ЕЕС про комплексні тури від 13.06.1990 р. лише вказується на контракт, що пов'язує споживача з організатором мандрівки та/або продавцем [6]. Непоіменований договір використовується також в законодавстві багатьох інших країн світу.

Відповідно до Закону України «Про туризм» договір, відповідно до якого надається комплекс туристичних послуг, іменується договором на туристичне обслуговування. До туристичних договорів Закон, зокрема, відносить договір на екскурсійне обслуговування та договір на готельне обслуговування.

Відповідно до ст.20 Закону України «Про туризм» договором на туристичне обслуговування визнається такий договір, за яким одна сторона (туроператор, турагент) за встановлену плату зобов'язується забезпечити надання за замовленням іншої сторони (туриста) комплексу туристичних послуг (туристичний продукт). До договору на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом та не суперечить суті зобов'язання.

Аналізуючи чинне законодавче визначення договору на туристичне обслуговування, можна дійти висновку, що законодавець не досить чітко розмежовує поняття обслуговування та послуги. Можемо погодитися з Н.В. Сірик, яка стверджує, що обслуговування є збірною категорією, що використовується для характеристики діяльності, спрямованої на задоволення різноманітних потреб громадян. Здійснюючи цю діяльність, організації надають послуги, виконують роботи, продають товари. Таким чином, поняття «обслуговування» є більш

широким, ніж поняття «послуга» (останнє є складовою частиною першого) [7]. А оскільки договір надання туристичних послуг оформлює тільки одне зобов'язання, в силу якого виконавець зобов'язується надати туристу весь комплекс послуг з перевезення, розміщення тощо, то для визначення дій, спрямованих на задоволення потреб туристів, доцільно використовувати термін «туристичні послуги», а не «послуги з туристичного обслуговування». Отже, й договір, що оформлює відносини з надання туристу комплексної туристичної послуги, повинен називатися договором про надання туристичних послуг.

Договір про надання туристичних послуг є консенсуальним, синалагматичним, відплатним. Як правило, зазначений договір є публічним. Відповідно до ч.3 ст.20 Закону України «Про туризм» договір укладається у письмовій формі. Крім письмової форми, Закон допускає укладення договору в «електронній формі». Оскільки чинне цивільне законодавство України не передбачає такої форми укладення договорів, то відповідне формулювання Закону видається недоречним.

Предметом договору на туристичне обслуговування (про надання туристичних послуг), відповідно до ст.1 Закону, є туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

Аналогічне визначення туристичного продукту міститься в Директиві Євросоюзу № 90/314 ЕЕС про комплексні тури від 13.06.1990 р. Згідно з цим документом предметом договору є комплексна послуга, що являє собою попередньо намічене поєднання не менше, ніж двох таких компонентів: перевезення та розміщення. А також інші послуги, не пов'язані з іншими двома. Таким чином, щоб набір туристичних послуг був визнаний комплексною туристичною послугою, вітчизняне законодавство, як і законодавство ЄС, встановлює певний мінімум послуг, який поєднує в собі перевезення та розміщення або перевезення та інші туристичні послуги, або розміщення та туристичні послуги.

Таким чином, договірне регулювання відносин з надання туристичних послуг в Україні в цілому відповідає загальноєвропейським тенденціям, проте потребує певного удосконалення з метою забезпечення прав та свобод замовників туристичних послуг та інших учасників відповідних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахмистров В.П. Правовое обеспечение туризма: учебное пособие / В.П. Вахмистров, С.И. Вахмистрова. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2005. – 288 с.
2. Международно-правовое регулирование туристических услуг: учебное пособие [Электронный ресурс] / Авторский коллектив сайта Allpravo.Ru., 2006. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc2264p0/instrum5586>.
3. Про туризм: Закон України № 324-95 ВР від 15.09.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.
4. Барчукова Н.С. Международное сотрудничество государств в области туризма / Н.С. Барчукова. – М.: Международные отношения. – 1986. – 176 с.
5. Бейдик О.О. Українсько-російський словник термінів і понять з географії туризму і рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: РВЦ «Київський університет», 1997. – 300 с.
6. Директива Євросоюзу № 90/314 ЕЕС про комплексні тури від 13.06.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/svob_pereadv/tourizm.htm
7. Стригунова Д.П. Соотношение «услуга» и «обслуживание» в сфере туризма [Электронный ресурс] / Д.П. Стригунова // Современное право. – 2005. – №4. – Режим доступа: http://www.juristlib.ru/book_3581.html